

Samarbejde om udgang

Et værktøj til at tilrettelægge udgange for borgere med udviklingshandicap og dom

Samarbejdsværktøj 5

Introduktion

Udgang

Dette samarbejdsværktøj understøtter samarbejdet om at planlægge og koordinere arbejdet med udgange for borgere med udviklingshandicap og foranstaltningsdom. Værktøjet tager afsæt i en konkret borger og kan anvendes, når en dom er afsagt, hvor borgeren har begrænset udgang.

Udgange er en central del af indsatsen, fordi de giver borgeren mulighed for at afprøve egne kompetencer i praksis. Det kræver, at I arbejder systematisk, koordineret og med en fælles forståelse af formål, rammer og ansvar.

For at en dom kan lempes eller ophæves, er det afgørende, at borgeren opnår erfaring med at klare sig uden eller med mindre støtte end den, der tilbydes på botilbuddet. Udgange er derfor et vigtigt redskab, som giver borgeren mulighed for at øve sig i praksis og afprøve, hvordan han eller hun håndterer situationer uden støtte.

Om samarbejdsværktøjet

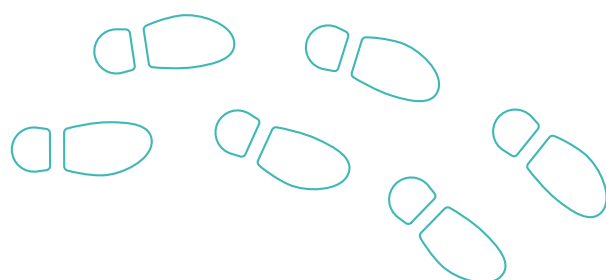
Dette er et samarbejdsværktøj, som kan bruges i arbejdet med at styrke samarbejdet omkring en borger med foranstaltningsdom. Værktøjet kan indgå som en del af planlægningen af indsatsen.

Værktøjet tager udgangspunkt i en konkret borger og er opbygget i tre trin:

- Undersøgelse
- Drøftelse
- Planlægning

Trinene kan gennemføres samlet eller over flere møder.

Værktøjet er udviklet i projektet Domfældte med udviklingshandicap. På VIDEN PÅ TVÆRS kan du finde artikler, videoer, metoder og øvrige værktøjer, som kan understøtte arbejdet: vpt.dk/projekter/mennesker-med-udviklingshandicap-og-dom

Gennemgang af samarbejdsværktøjet

Dette samarbejdsværktøj er udviklet til fagprofessionelle på bosteder, der arbejder med borgere med udviklingshandicap og dom. Værktøjet tager udgangspunkt i en konkret borger og kan bruges til at styrke samarbejdet med og omkring borgeren i forhold til udgang.

Værktøjet er bygget op omkring tre trin:

1

Trin 1: Undersøgelse

Her skaber I et fælles overblik over borgerens dom, vilkår for udgang og de forhold, der har betydning for arbejdet med udgang.

2

Trin 2: Drøftelse

Her drøfter I, hvordan dommens vilkår, jeres faglige erfaringer og borgerens perspektiv hænger sammen i arbejdet med udgang.

3

Trin 3: Planlægning

Her planlægger I sammen med borgeren den støtte, der er vigtig før, under og efter udgangen, og afstemmer målet med den konkrete udgang.

De tre trin giver jer et fælles overblik over borgerens udgangsvilkår, og støtter jer i at drøfte og tilrettelægge indsatsen, så den bliver så hjælpsom som muligt.

Borgerens perspektiv er centralt i arbejdet med udgang, fordi det er borgeren selv, der skal være i og håndtere situationerne under udgangen. Det, borgeren ønsker, håber på og oplever som hjælpsomt eller svært, er derfor afgørende viden i planlægningen af støtte og udgang. Uden borgerens perspektiv risikerer indsatsen at tage afsæt i antagelser frem for konkret viden om, hvad der hjælper borgeren i praksis. Derfor er samarbejde med borgeren centralt for jeres drøftelser og planlægning i Trin 2 og Trin 3.

Formål

At skabe fælles forståelse af betydningen af udgang og overblik over udgangsvilkår for en selvvalgt borger.

Undersøg viden om udgang

Læs artiklen og se videoklip om betydningen af udgang og arbejdet med udgang for borgere med foranstaltningsdom på VIDEN PÅ TVÆRS.

Find det her:

<https://vpt.dk/kerneomraader/borgere-med-saerlige-behov/en-foranstaltningsdom-er-en-hjaelp>

Drøft kort:

- Hvorfor er det væsentligt, at vi arbejder systematisk med borgernes udgang?
- Hvilken forskel kan det gøre for borgernes retssikkerhed?

I skal nu udvælge en borger med foranstaltningsdom og skabe et fælles overblik over borgerens dom og udgangsvilkår. For at gøre det skal I finde følgende dokumenter:

Undersøg de centrale dokumenter i sagen

I skal nu orientere jer i følgende dokumenter:

- **Borgerens dom** (domsudskriften)
Giver overblik over dommens vilkår, herunder eventuelle begrænsninger i forhold til udgang. Hvis I ikke har adgang til domsudskriften, kan den ofte findes hos kommunen. I nogle tilfælde kan den også findes hos den tilsynsførende eller statsadvokaturen.
- **Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshandicap**
Se afsnittet om udgange, som beskriver rammer og opmærksomhedspunkter i arbejdet med udgang. Findes på sbst.dk.
- **Udgangsbekendtgørelsen**
Fastlægger reglerne for udgang, herunder hvilke typer udgang der findes, og hvem der kan give tilladelse. Den findes på www.retsinformation.dk
- **Mentalerklæringen**
Giver viden om borgerens funktionsniveau og støttebehov, som har betydning for vurdering og planlægning af udgange. Den kan indhentes via kommunen eller statsadvokaten (ofte med samtykke eller efter konkret vurdering).

Undersøg hvad er borgeren dømt for.
Hvilke situationer er det vigtigt at være opmærksom på i forbindelse med udgang?

Hvilke vilkår for udgang gælder for borgeren?
Er der noget særligt, vi skal være opmærksomme på?

Hvad fortæller mentalerklæringen om borgerens forudsætninger for udgang?

---

2 Drøftelse

Formål

At skabe sammenhæng mellem dommens vilkår, vilkårene for udgang, borgerens perspektiv og de fagprofessionelles perspektiver.

Med afsæt i det, I undersøgte i Trin 1, skal I nu drøfte, hvordan dommens dokumenter og vilkår skal forstås og omsættes i arbejdet med udgang. I skal sætte dokumenternes viden og vilkår i relation til jeres fagprofessionelle perspektiver og borgerens perspektiv.

Drøftelserne skal hjælpe jer med at tage fælles stilling til, hvordan I vil arbejde med udgang fremadrettet, så indsatsen både understøtter borgerens udvikling og tager højde for dommens rammer og opmærksomhedspunkter.

Jeres fagprofessionelle perspektiver

Drøft, hvordan dommens vilkår, mentalerklæringen og de øvrige dokumenter hænger sammen med jeres erfaringer og viden om borgeren.

- Hvordan stemmer dokumenternes beskrivelser og opmærksomhedspunkter overens med vores erfaringer med borgeren?

- Hvad peger dokumenterne og vores erfaringer samlet set på, at vi skal være særligt opmærksomme på i tilrettelæggelsen af udgang?
- Hvilke former for støtte vurderer vi er særligt vigtige i forbindelse med udgang?

Borgerens perspektiv

Inddrag nu borgerens perspektiv på udgang, herunder ønsker, håb, erfaringer og det, der opleves som hjælpsomt eller svært. Hvis I ikke allerede har talt med borgeren om dette, er det vigtigt, at I gør det.

- Hvad fortæller borgeren er vigtigt i forbindelse med udgang?
- Hvad fortæller borgeren om, hvad han eller hun gerne vil kunne med udgang?
- Hvad fortæller borgeren er hjælpsomt, svært eller bekymrende i forbindelse med udgang?

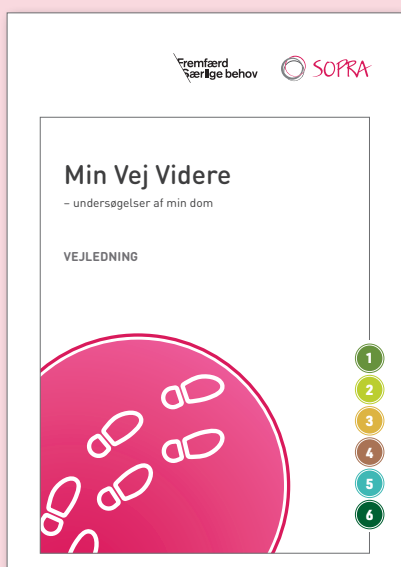

Inspiration

Metoden *Min vej videre* er en hjælp til at samarbejde med domfældte borgere om ønsker, håb og drømme.

» Hent *Min vej videre* her:

<https://vpt.dk/kerneomraader/borgere-med-saerlige-behov/min-vej-videre-ny-metode-til-forebyggelse-af-kriminalitet>

Formål

At omsætte jeres drøftelser til en konkret og målrettet plan for borgerens udgange, så indsatsen bliver så hjælpsom og meningsfuld som muligt

Med afsæt i jeres drøftelser i Trin 2 skal I sammen med borgeren afstemme og fastsætte et fælles mål for den konkrete udgang. Det anbefales, at denne afstemning sker nogle dage før udgangen, så I sammen kan blive skarpe på, hvad der er vigtigt at øve sig på, lykkes med og få støtte til under udgangen. Her kan det også være relevant at tale med borgeren om, hvordan målet med udgangen hænger sammen med borgerens ønsker, håb og drømme.

- Hvad er vigtigt, at borgeren får mulighed for at øve sig på gennem udgangen?
- Hvad er vigtigt, at borgeren lykkes med – og undgår – under udgangen?

Med udgangspunkt i målet med udgangen skal I nu arbejde med en guideline for borgerens udgange. Svar på spørgsmålene i tekstfelterne.

Før udgangen kan det handle om at undersøge, hvordan borgeren har det op til udgangen, herunder om borgeren er i trivsel, sårbar trivsel eller mistrivsel. Det kan også handle om at være opmærksom på forhold eller situationer, som kan gøre udgangen mere sårbar og kalde på særlig støtte eller justering af udgangen.

Under udgangen kan det handle om, hvilken støtte borgeren kan få brug for undervejs. For nogle kan det være hjælpsomt med en sms eller et opkald, mens andre kan have brug for noget helt andet.

Efter udgangen kan det handle om at følge op sammen med borgeren på, hvad der lykkedes, hvad der blev svært, og om der er erfaringer, som er vigtige at tage med til næste udgang.

Når I har udarbejdet guidelinen, så aftal også, hvornår I tilpasser og justerer den, og hvem der tager initiativ til at følge op på arbejdet.

Forberedelse til konkret udgang

Planlægning

Kort før
udgangen

Under
udgangen

Efter
udgangen

- Hvordan støtter vi borgeren i at blive klar til udgang?

- Hvordan støtter vi borgeren under udgang?

- Hvordan følger vi op på udgangen sammen med borgeren?

De vigtigste dokumenter og hvor du finder dem

Når en borger har en foranstaltningsdom, er det afgørende, at I sætter jer grundigt ind i dommen og de centrale dokumenter i sagen. Denne viden danner grundlag for indsatsen og har betydning for, om dommen på sigt kan lempes eller ophæves. Her er de vigtigste dokumenter og kilder:

- **Dommen (domsudskrift)**

Beskriver, hvad borgeren er dømt for, og hvilke vilkår der gælder.

Findes i kommunens sag eller udleveres fra retten (kræver ofte samtykke).

- **Mentalerklæringen**

Giver viden om borgerens funktionsniveau og behov for støtte.

Udarbejdes til retten og kan indhentes via kommunen eller statsadvokaten (ofte med samtykke eller efter konkret vurdering).

- **Handleplan (§141)**

Beskriver mål og indsats og kobler dommens krav til hverdagen.

Findes i kommunens journalsystem.

- **Pædagogisk plan**

Omsætter handleplanen til konkret støtte i hverdagen.

Findes hos bostedet eller bostøtten.

- **Samrådsudtalelser (hvis de findes)**

Faglige vurderinger, der kan pege på justeringer i indsatsen.

Findes i kommunen (i de kommuner der anvender samråd).

- **Social- og Boligstyrelsens håndbog: Sigtede og domfældte borgere med udviklingshandicap**

Samler lovgivning og giver overblik over den kriminalpræventive sociale indsats.

Findes på www.sbst.dk

- **Rigsadvokatmeddelelsen om psykisk afvigende kriminelle**

Beskriver de forskellige typer foranstaltningsdomme.

Findes på www.retsinformation.dk

- **Udgangsbekendtgørelsen**

Fastlægger regler for udgang og hvem der kan give tilladelse.

Findes på www.retsinformation.dk

- **Service-loven (kap. 24 og 24 d)**

Regler for magtanvendelse og særlige indgreb.

Findes på www.retsinformation.dk

Viden, metoder og værktøjer

På VIDEN PÅ TVÆRS finder I artikler, metoder og værktøjer til arbejdet med borgere med udviklingshandicap og dom:

<https://vpt.dk/projekt/mennesker-med-udviklingshandicap-og-dom>

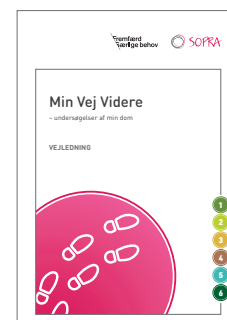
Materialerne er udviklet i projektet *Domfældte med udviklingshandicap*, som har haft til formål at styrke indsatsen og samarbejdet omkring borgere med foranstaltningsdom. Projektet bygger på vidensindsamling, undervisningsforløb og bidrag fra eksperter og har resulteret i artikler, metoden *Min vej videre* samt en række værktøjer til praksis.

Min vej videre – en kriminalpræventiv metode

Min vej videre er en metode med samtaleværktøjer, der understøtter samarbejdet med borgeren. Metoden:

- hjælper borger og fagperson med at forstå dommen
- støtter borgeren i at fastholde håb og drømme
- gør det muligt at arbejde med realistiske mål
- kan bidrage til, at dommen på sigt lempes eller ophæves

Materialet består af samtaleværktøjer og en vejledning til fagprofessionelle.

Artikler – sådan arbejder I i praksis

På vpt.dk finder I artikler samlet under temaet "*Sådan gør du – arbejdet med foranstaltningsdomme*". Artiklerne giver indsigt i centrale opgaver og konkrete greb i arbejdet med borgere med dom – fra forståelse af dommen og arbejdet med mål og motivation til samarbejde, dokumentation og udtalelser.

Artiklerne kan bruges som fælles fagligt afsæt i arbejdet med konkrete sager.

Samarbejdsværktøjer – støtte til centrale situationer

Dette samarbejdsværktøj er en del af en serie på seks værktøjer til arbejdet med borgere med foranstaltningsdom:

1. Samarbejde når en foranstaltningsdom træder i kraft
2. Samarbejde i landskabet om en foranstaltningsdom
3. Samarbejde mellem myndighed, tilsyn og bostøtte
4. Samarbejde med bistandsværgeren
5. Samarbejde om udgang
6. Samarbejde om den årlige udtalelse

Værktøjerne tager afsæt i typiske situationer i praksis og kan bruges til at skabe overblik, styrke samarbejdet og kvalificere indsatsen.

De indeholder refleksions spørgsmål og understøtter arbejdet i konkrete situationer.

Om udviklingen af metode og samarbejdsredskaber

Metoden *Min vej videre* og samarbejdsværktøjerne er udviklet af Sopra for Fremfærd Særlige Behov i projektet *Domfældte med udviklingshandicap*. Projektet har haft til formål at styrke indsatsen og samarbejdet omkring borgere med udviklingshandicap og foranstaltningsdom.

Metoden og samarbejdsværktøjerne bygger på en fælles videns- og udviklingsproces med vidensindsamling, interviews, undervisningsforløb, afprøvning i praksis og bidrag fra borgere, fagprofessionelle, ledere og videnspersoner på området.

Undervejs blev det tydeligt, at der er brug for viden, metoder og værktøjer, som kan skabe bedre sammenhæng mellem borgerens håb og drømme, dommens vilkår, de kriminalpræventive mål, samarbejdet på tværs og den nødvendige dokumentation.

En særlig tak skal gå til Line Søgaard, kriminolog, og Nina Navntoft-Pedersen, psykolog, fra SUA – Specialområde Udviklingshandicap, Region Midtjylland.

Allerede før projektet blev sat i gang, havde vi mødt og ladet os inspirere af deres kriminalpræventive gruppeforløb KRIGU. KRIGU viste fra begyndelsen, at man kan arbejde tydeligt, konkret og recovery-orienteret med borgere med udviklingshandicap og dom. At borgerens håb, drømme og ønske om at komme videre ikke skal sættes på pause, fordi der er en dom. Tværtimod kan viden, fællesskab og forståelse af egen situation være vigtige skridt på vejen mod at få en dom lempet eller ophævet.

Specialområde Udviklingshandicap var blandt de første, vi inviterede ind i projektet. Deres viden, praksiserfaringer, generøsitet, podcast og KRIGU-materiale har været en væsentlig inspiration for udviklingen af både *Min vej videre* og de øvrige værktøjer. Med KRIGU har de været first movers på et område, hvor mange har manglet konkrete og håbsbærende veje at gå.

**Fremfærd
Særlige behov**

Sopra
Quintus – Refshalevej 110 A
1432 København K
Telefon: 51 48 85 82
www.sopra.dk

Downloades gratis på www.sopra.dk

© Sopra

Design: 4PLUS4 (3971)

Tak til videnspersoner og samarbejdspartnere

En stor og varm tak til alle, der har bidraget til projektet og til udviklingen af materialerne:

- De borgere, der har medvirket i projektet, for at dele erfaringer, håb, frustrationer og perspektiver på, hvordan et domsforløb opleves indefra.
- Rikke Sørensen, ULF Ungdom, for at bidrage med borgerperspektiver og viden om, hvordan mennesker med udviklingshandicap kan få en tydeligere stemme i beslutninger og indsatser, der vedrører deres eget liv.
- Thomas Gruber, LEV, for at bringe pårørende- og interesseorganisationens perspektiv ind i projektet og tydeliggøre de udfordringer, som både borgere og pårørende kan opleve i komplekse domsforløb.
- Nana Kryger la Cour, Statsadvokaturen, for at bidrage med viden om foranstaltningsdomme, statsadvokatens rolle og de retlige rammer, som indsatsen skal forstås og dokumenteres inden for.
- Bodil Seneca Lie, VISO/Social- og Boligstyrelsen, for at bidrage med viden om handleplaner, mål, dokumentation og behovet for sammenhæng mellem dom, indsats og faglig opfølgning.
- Jan Therkelsen, Viborg Kommune og Samråd Midtjylland, for at bidrage med viden om samrådets funktion og om balancen mellem støtte, kontrol, retssikkerhed og kriminalpræventiv indsats.
- Ditte Høftoft Nielsen, Kira Ormhøj Rasmussen, Kristian Kristensen og Peter Larsen fra botilbuddet Grevenlund i Odense, for at bidrage med praksiserfaringer fra hverdagen tæt på borgerne og for at afprøve værktøjer sammen med borgere.
- Betina Sjølund Smedegaard, Maiken Søgaard og Sonja Vermeulen fra botilbuddet Kærsangervej 252 i Viborg, for at bidrage med praksisnær viden om arbejdet med borgere med udviklingshandicap og dom og for at afprøve værktøjer i hverdagspraksis.
- Anne Yde og Lis Matthiesen, Mariagerfjord Kommune, for at bidrage med myndighedsperspektivet og konkret viden om tilsyn, kriminalpræventive mål, dokumentation og samarbejdet mellem myndighed og udfører.
- Helle Høeg, Metodecenteret, for at bidrage med viden om rusmiddelbehandling målrettet mennesker med udviklingshandicap og for at bringe konkrete erfaringer fra gruppeforløb ind i projektet.
- Great Dane Kommunikation, for samarbejdet om film, optagelser og formidling af videnspersonernes perspektiver.

Tak også til alle deltagere på kursusforløbene i Ringsted, Silkeborg, København og Odense. Jeres spørgsmål, refleksioner, erfaringer og afprøvninger har været med til at kvalificere materialerne og gøre dem mere brugbare i praksis.

Materialerne er med andre ord ikke blevet til ét sted eller af én stemme. De står på mange menneskers viden, praksiserfaringer og generøse deling. Vi håber, at de kan bruges som konkret støtte i arbejdet med at styrke borgerens indefra-perspektiv, skabe bedre samarbejde på tværs og understøtte en indsats, hvor vejen fra dom til drøm bliver tydeligere, mere fælles og mere mulig.

God fornøjelse
Sopra